

۵- مروری بر اوضاع اقتصادی قطر

قطر " QATAR " شبه -

جزیره‌ای است در ساحل جنوبی خلیج فارس که از جنوب به خاک عربستان و امارات عربی متحده و از سه طرف دیگر به آبهای خلیج فارس محدود است . مساحت این کشور در حدود ۱۱۴۰۰

کیلومتر مربع ، طول آن حدود ۱۶۰ کیلومتر و عرض آن حداکثر ۸۰ کیلومتر می باشد . در آبهای غربی و شرقی قطر جزایر کوچک و بزرگی پراکنده است که بعضی نزدیک کرانه‌ها و پاره‌ای دور از سواحل این شبه جزیره قرار دارند . قطر سرزمینی هموار است و جز برآمدگی کم ارتفاعی بنام " جبل الخیل " بلندی مهم دیگری ندارد . قطر مانند دیگر سرزمینهای ساحلی جنوب خلیج فارس دارای آب و هوایی گرم و مرطوب می باشد .

جمعیت قطر در اواخر سالهای ۱۹۶۰ قریب به ۷۰ هزار نفر تخمین زده شده است ولی در سال ۱۹۸۴ حدود ۲۹۰ هزار نفر برآورد گردید که بیش از ۷۰ هزار نفر از آن تبعه و بقیه مهاجران هندی ، پاکستانی ، عرب و ایرانی بودند .

رشد جمعیت بالا و طی ده سال ۱۹۷۵ - ۸۴ سالانه حدود ۶ درصد بوده است . بطور اجمال علل رشد جمعیت عبارتند از: افزایش درآمد کشور، افزایش درآمد سرانه، اجراء پروژه‌های عمرانی، افزایش اشتغال و افزایش و بهبود خدمات درمانی، آموزشی و رفاهی . علل مذکور موجب گردیده که از کشورهای خارجی به این کشور مهاجرت نمایند .

زبان و خط رسمی این کشور عربی است ولی مردم به زبان انگلیسی نیز آشنا می‌باشند. در مدارس زبان انگلیسی بعنوان زبان دوم تدریس می‌شود .

پایتخت این کشور دوحه " DOHA " و شهرهای مهم دیگر آن الخاور " ALKHAWR "، ام سعید " UMM SAID " و دخان " DUKHAN " می‌باشد .

واحد پول قطر ریال (QR) است که برابر با یکصد درهم می‌باشد. یک دلار آمریکا برابر با ۳/۶۴ ریال قطر و یک پوند انگلستان برابر با ۵/۲ ریال قطر است . ضمناً " یکصد ریال قطر برابر با ۲۷/۴۷ دلار آمریکا و یا ۱۹/۰۱ پوند انگلستان می‌باشد . توضیح آنکه از ژوئن ۱۹۸۰ تاکنون ارزش برابری ریال و دلار در نرخ ۳/۶۴ تثبیت شده است . (۱)

حکومت قطر پادشاهی (شیخ نشین) است و خلیفه بین - حمد آل ثانی SHEIKH KHALIFA BIN HAMAD AL THANI امیر آن می‌باشد که در ضمن عنوان نخست وزیر و رئیس شورای وزیران انتصابی خود را نیز برعهده دارد .

سرمایه‌گذاری در خارج از کشور، کاهش درآمد نفت را جبران نموده است .

تحولات اقتصادی جهان ، نوسانات و کاهش قیمت نفت ظاهراً " دولت قطر را برآن داشته است تا کوششهایی را در جهت ایجاد تغییرات بنیادی در اقتصاد آن کشور بعمل آورد. هدف از این تلاشها آن است که اقتصاد قطر از یک اقتصاد صرفاً " متکی به نفت رهایی یابد. بدین منظور اقداماتی جهت ایجاد واحدهای تولیدی صنعتی بعمل آمده است. لذا در این راستا، کارخانه کودشیمیایی در سال ۱۹۷۳، کارخانجات فولادسازی در سال ۱۹۷۸ و مجتمع بسزرگ پتروشیمی در سال ۱۹۸۵ در این کشور ایجاد گردیده است .

در سال ۱۹۷۷ دولت قطر، صنعت نفت و صنایع وابسته به آن را ملی اعلام کرد .

پس از گذشت مدت کوتاهی از زمامداری شیخ خلیفه ، مطالعاتی درمورد امکانات توسعه اقتصادی قطر انجام گردید . برنامه‌های به‌منظور ارائه خط مشی اقتصاد این کشور در بیست‌سال آینده تهیه شد و مورد قبول دولت واقع گردید. خطوط کلی این برنامه این است که توجه خاصی به صنایع متنوع سبک شود ضمن آنکه در این برنامه توجه و تاکید به تامین مسکن ، توسعه شهر دووجه و حمایت از صنایع سبک و سنگین و همچنین صنعت ماهیگیری نیز شده است. با توجه به بررسیهای گروه مشاور صندوق بین‌المللی پول " I.M.F. " در سال ۱۹۷۸ - که درمورد تقلیل هزینه‌های دولتی اظهار نگرانی نموده بودند - دولت تصمیم گرفت که سیاست افزایش فعالیت‌های مالی را مورد توجه قرار دهد لذا درنوامبر

۱۹۷۹ بودجه برنامه توسعه اقتصادی بطور قابل توجهی افزایش یافت. از آنجا که اغلب صنایع سبک قطر در اوائل سال ۱۹۸۰ ایجاد شده‌اند، کاهش در تولید و درآمد نفت تاثیر فوری و قابل ملاحظه‌ای در این بخش برجای نگذاشته است. ولی در ۱۹۸۶ - ۸۷، که بودجه طبق زمان پیش‌بینی شده یعنی مارس ۱۹۸۶، ارائه نگردید مشخص شد که صرفه‌جویی‌های مورد توجه قرار گرفته است. از این روانجام بعضی از پروژه‌ها بتعمیق افتادند.

میزان تولید ناخالص ملی و چگونگی رشد آن

میزان تولید و سهم هر یک از بخشهای مختلف در تولید ناخالص ملی بشرح جدول ذیل می‌باشد:

(ارقام: میلیون ریال قطر)

۱۹۸۴	۱۹۸۳	۱۹۸۲	۱۹۸۱	۱۹۸۰	
۱۰۷۹۷	۱۰۷۹۰	۱۵۰۰۱	۲۰۱۷۵	۱۹۲۲۵	بخش نفت
۱۲۲۷۷	۱۲۷۵۲	۱۲۶۵۱	۱۱۲۵۲	۹۳۸۶	بخشهای غیرنفتی:
۲۲۰	۱۹۵	۱۹۰	۱۷۲	۱۵۰	کشاوری و ماهیگیری
۱۵۵۵	۱۴۶۲	۱۲۹۱	۱۴۹۱	۹۲۲	صنایع
۱۰۵۶	۱۳۹۵	۱۸۲۹	۱۶۲۲	۱۵۵۶	ساختمان
۱۴۱۵	۵۵۸۷	۱۷۷۵	۱۸۵۸	۱۲۹۲	تجارت، رستوران، هتل‌داری
۲۸۱	۲۵۰	۲۵۸	۲۰۹	۳۹۹	ارتباطات و حمل و نقل
۱۹۲۵	۲۰۳۱	۲۳۰۸	۲۰۲۲	۱۷۰۵	بانکداری و بیمه
۵۵۷۰	۵۲۹۷	۲۶۱۱	۳۶۸۵	۳۲۷۶	سایر خدمات
۲۳۱۷۲	۲۳۵۲۲	۲۷۶۵۲	۳۱۵۲۷	۲۸۶۲۱	جمع

مأخذ: EIU, Country Profile-"Bahrain-Qatar" 1986-87, P. 24.

تولید ناخالص ملی از سال ۱۹۸۱ تا ۱۹۸۲ در حدود ۱۲/۶ درصد کاهش داشته و به ۲۷۶۵۲ میلیون ریال قطر رسیده است که در سال ۱۹۸۳ مجدداً " ۱۴/۹ درصد کاهش یافته و به ۲۳۵۴۲ میلیون ریال و در سال ۱۹۸۴ به ۲۳۱۷۴ میلیون ریال بالغ گردیده است. توضیح آنکه سهم بخش صنایع در حدود ۶/۷ درصد، کشاورزی کمتر از یک درصد و ساختمان ۴/۶ درصد از تولید ناخالص ملی سال ۱۹۸۴ بوده است و در اواخر دهه ۱۹۷۰ سهم نفت در تولید ناخالص ملی کلاً بین ۶۵ تا ۶۸ درصد ثابت بوده است ولی در دهه ۱۹۸۰ این سهم کاهش داشته بطوری که در سال ۱۹۸۲ به ۵۳ درصد و در سال ۱۹۸۴ به حدود ۴۶/۶ درصد رسیده است.

درآمد سرانه
 هه هه هه هه هه هه هه هه هه

در سال ۱۹۸۶ درآمد سرانه قطر ۱۷۲۴۷ دلار برآورد شده است که بعد از سویس و ایالات متحده آمریکا در مرتبه سوم قرار می‌گیرد. (۱)

چگونگی تغییرات شاخص قیمتها
 هه هه هه هه هه هه هه هه هه هه هه هه هه هه هه هه هه هه هه

شاخص رسمی قیمت اولین بار در سال ۱۹۸۰ منتشر شد، قبل از آن فقط تخمینی از نرخ رشد تورم وجود داشت. در اواسط سال ۱۹۷۰ رشد سریع اقتصاد کشور موجب شد که تورم به ۲۵ تا ۳۰ درصد برسد. سیاستهای مدبرانه مالی و پولی کشور باعث گردید که نرخ

(۱): OPEC Facts & Figures, 1987, P.33.

ترکیب درآمدها :

۵۵۵۵۵۵۵۵۵۵۵۵۵۵۵۵

بودجه عملیاتی دولتی طی سالهای مالی اخیر بشرح ذیل

بوده است :

ارقام: میلیارد ریال قطر

بودجه	۱۹۸۴/۱۹۸۳		۱۹۸۳/۱۹۸۲		بودجه	بودجه
	بودجه	مصرف شده (واقعی)	بودجه	مصرف شده (واقعی)		
۹/۷	۱۲	۱۱/۵	۸/۹	۱۵	۱۸/۱	کل درآمد
	۱۰/۳	۹/۷	۶/۷	۱۲/۷	۱۵/۹	سهم نفت از کل درآمد
۱۷	۱۵/۷	۱۲	۱۵/۴	۱۳/۸	۱۶/۱	کل هزینه
	۱۱/۶	۹	۱۱/۲	۱۰	۱۰/۹	هزینه‌های جاری
	۲/۱	۳	۲/۱	۳/۸	۵/۲	هزینه‌های سرمایه‌ای
	-۳/۷	-۰/۵	-۶/۴	+۱/۲	+۲	مازاد (+) کسری (-)

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

در سالهای دهه ۱۹۷۰ دولت، حتی با توجه به افزایش درآمد نفت، یک سیاست مالی محافظه کارانه در پیش گرفته است. بعد از کاهش درآمد نفت (ناشی از کاهش تولید و قیمت آن در سال ۱۹۸۲) دولت محدودیت‌هایی جهت صرف‌هزینه در بودجه ۱۹۸۳ - ۸۴ در نظر گرفته است بطوری که هزینه‌های سرمایه‌ای حدود ۲۰ درصد کاهش داشته و هیچ گونه پروژه بزرگ و جدیدی نیز تصویب نگردیده است.

" سرمایه‌بر " علاقمند بوده است . به همین دلیل بخش صنایع سنگین این کشور در مقایسه با سایر شیخ نشینها نسبتاً " پیشرفته است . صرفنظر از صنایع نفت و گاز ، در این کشور کارخانه‌هایی برای تولید کودشیمیائی ، فولاد و محصولات پتروشیمی وجود دارد . بخش عمده‌ای از صنایع قطر در ناحیه صنعتی " ام سعید " قرار دارد . یکی از ویژگیهای اساسی توسعه صنعتی قطر آن است که این کشور حداقل تسهیلات را برای مشارکت سرمایه‌گذاری خارجی در صنایع خود فراهم کرده است . استفاده از این حداقل هم صرفاً " بدلیل بهره‌برداری از تکنولوژی ، تخصص و سیستم‌های بازاریابی پیشرفته سرمایه‌گذاران خارجی بوده است . این کشور در زمینه‌های تولید آمونیاک ، اوره و سیمان فعال بوده است .

بطور کلی دولت در زمینه تولیدات صنعتی سعی می‌کند درآمدها را به بخشهای مختلف تعمیم دهد و ساختار اقتصادی کشور را در چهارچوب صنایع ملی تنظیم نماید اما مشکلاتی در این زمینه دارد که عبارتند از :

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
مجمع علوم انسانی

الف - محدودیت بازاریهای داخلی

ب - با نبودن سطح هزینه‌های تاسیساتی

ج - مشکلات ورود مواد اولیه

د - مشکلات ناشی از عدم وجود کارگران فنی و ماهر

ه - نداشتن تشکیلات سازمانی و مدیریت کارآمد .

ولی دولت قطر از اوایل دهه ۷۰ نسبت به رفع این مشکلات و ایجاد صنایعی که از تکنولوژی مدرن و جدید برخوردارند (اعم از واردکردن تجهیزات کامل ، و پرسنل خدماتی مورد لزوم)

اقدام ، و درزمینه سرمایه‌گذاری در صنایع مختلف ، روشهای جدید تشویقی را اعمال نموده است .

انرژی :
هههههههههههه

میزان تولید نفت قطر که در سال ۱۹۷۹ به بالاترین سطح خود به میزان ۱۸۴/۹ میلیون بشکه رسیده بود از آن پس بتدریج افت نمود بطوری که در سال ۱۹۸۳ به ۱۰۷/۳ میلیون بشکه کاهش یافت . کاهش تولید نفت قطر به اوضاع جهانی نفت مربوط می‌شود . با تنزل سقف تولید و صادرات نفت اوپک سهم قطر نیز در این رابطه کاهش یافته است . بدین ترتیب در سه سال اخیر کاهش محسوسی در صادرات نفت قطر مشاهده می‌گردد . عوامل موثر در این کاهش را می‌توان بشرح ذیل خلاصه نمود :

۱ - کاهش میزان تقاضای جهانی برای نفت که از اوضاع بد اقتصاد عمومی جهانی - تا قبل از بهبود نسبی در اواخر سال ۱۹۸۳ - ناشی گردید و موجب شد که دولتهای بزرگ صنعتی سیاستهای خاصی را جهت کاهش میزان واردات نفتی خود در پیش گیرند .

۲ - تلاش در جایگزین نمودن منابع دیگر انرژی بجای نفت

۳ - افزایش تولید نفت مکزیک ، انگلیس و نروژ تا میزان ۲/۶ میلیون بشکه در روز که موجبات کاهش صادرات اوپک را به هم می‌آورد . مقدار فراهم آورد .

۴ - افزایش سطح تولید کشورهای خارج از سازمان اوپک طی سالهای

۱۹۷۸ تا ۱۹۸۲

۵ - استفاده از ذخایر نفتی که کشورهای صنعتی با خریدهای بیش از میزان موردنیاز خود در سال ۱۹۷۸ و ۱۹۷۹ بوجود آورده بودند. این خریدها در سال ۱۹۷۹ موجبات افزایش قیمت نفت را فراهم آوردولی در مراحل بعد ذخایر حاصله وسیله‌ای برای اعمال فشار مجدد جهت پائین آوردن قیمت نفت گردید.

۶ - افزایش قیمت نفت که در سال ۱۹۷۹ به اوج خود (۳۴ دلار برای هربشکه) رسید، سرمایه‌گذاری‌های جدید اکتشاف و بهره‌برداری از بسیاری منابع نفتی را که تا این تاریخ مقرون بصرفه نبود سودآور ساخت و براین اساس ظرفیت کامل تولید و صادرات نفت جهان افزایش قابل توجهی یافت که در نهایت بضرر کشورهای اوپک انجامید.

برابر گزارشهای اقتصادی منتشره، نفت خام قطر به اغلب مناطق جهان صادر می‌گردد. کشورهای اروپای غربی و ژاپن عمده‌ترین خریداران نفت این کشور هستند. از نظر مصرف داخلی، تولید فرآورده‌های نفتی در داخل کشور ۷۲ درصد از نیاز مصرفی جامعه را تامین می‌نماید. احتمالاً با بهره‌گیری از پالایشگاه جدیدی که از اواخر سال ۱۹۸۳ با ظرفیت تولیدی پنجاه هزار بشکه در روز آغاز بکار کرده است تولید فرآورده‌های نفتی تمام نیازهای داخلی آن کشور را برآورده می‌سازد.

ذخائر ثابت شده نفت در ۱۹۸۲ برابر با ۳۴۲۵ میلیون بشکه برآورد شده است (مدت بهره‌دهی از سال ۱۹۸۲، حدود ۲۸ سال پیش‌بینی شده است).

ذخائر ثابت شده گاز در ۱۹۸۲ برابر با ۱۷۵۵ هزار میلیون

فوت مکعب برآورد گردیده است . توضیح آنکه ذخائر گاز طبیعی قطر - بدون احتساب گاز مخلوط با نفت - پس از ایران در مقام دوم خاورمیانه قرار دارد .

تولید نفت خام در قطر شامل نفت مناطق نفتخیز (خشکی) و نفت فلات قاره آن کشور می باشد . تولید نفت خام در ۱۹۸۲ حدوداً " برابر با ۳۳۳ هزار بشکه در روز بوده است .

نفت مناطق نفتخیز (خشکی) از منطقه نفتی دخسان (DUKHAN) که در سال ۱۹۳۹ کشف شده استخراج می گردد و شامل نفت و گاز طبیعی می باشد که در سه منطقه خاتیه (KHATIYAH) ، فاهاهیل (FAHAHIL) و جالهه (JALEHA) مورد بهره برداری قرار می گیرد . هریک از نقاط مذکور دارای واحدهای تفکیک کننده گاز می باشند که نفت و گاز توسط واحدهای پمپ ، از طریق خطوط لوله به ام سعید منتقل می شود .

نفت فلات قاره از سه منطقه - که تمام آنها در سالهای ۱۹۶۰ کشف شده اند - استخراج می گردند . این سه منطقه عبارتند از عیدالشرجی " IDD AL SHARGI " ، میدان محزام " MAYDAN MAHZAM " و بوالحنین " BUL HANINE " .

سه واحد تولید نفت در این مناطق ، نفت خام را توسط خط لوله به جزیره حلول " HALUL " و گاز آن را نیز جداگانه به ام سعید انتقال می دهند . ضمناً " نیمی از میدان الباندوک " AL BUNDUQ " (که در مرز امارات متحده عربی و قطر واقع شده و هردو کشور از آن بهره برداری می نمایند) را نیز باید به سه حوزه مورد بحث اضافه نمود .

تولید آب و برق :

آب و برق قطر توسط دو واحد بزرگ ، تامین می‌گردد که یکی از آن در راس ابو عبود " RAS ABU ABOUD " (با ظرفیت تولید برق ۲۱۰ میلیون وات و تصفیه آب روزانه ۱۱/۵ میلیون گالن) و دیگری در راس ابوفنتاس " RAS ABU FONTAS " (با ظرفیت تولید برق ۱۱۵ میلیون وات و تصفیه آب روزانه ۴۸ میلیون گالن) می‌باشد . ضمناً " در نظر است یک نیروگاه برق و کارخانه تصفیه آب در وصیل " WUSAIL " ایجاد گشته و در دهه ۱۹۹۰مورد بهره‌برداری قرار گیرد که ظرفیت تولید برق آن ۱۵۰۰ میلیون وات و تصفیه آب روزانه ۱۰۰ میلیون گالن خواهد بود . مبلغ ۲۱۱ میلیون ریال در بودجه سال ۱۹۸۵ - ۸۶ به انجام این پروژه تخصیص یافته است . پیش‌بینی می‌شود که در سال ۱۹۸۸ نیاز برق به ۱۳۵۰ میلیون وات برسد (این نیاز در سال ۱۹۸۳ برابر با ۷۳۰ میلیون وات بوده است) . در سال ۱۹۸۵ آب تصفیه شده جهت تامین نیاز آب آشامیدنی و مصرفی بطور متوسط ۴۶/۲ میلیون گالن بوده است که این مقدار در سال ۱۹۸۶ حدود ۵۰ میلیون گالن در روز برآورد شده است . بطور کلی دولت قطر در طرح‌های متعددی که برای تامین آب در دست اجراء داشته آن را متناسب با نیاز کشور افزایش داده است (توضیح آنکه در قطر واحدهای صنعتی مستقیماً " مسئول تامین برق خود می‌باشند) . دولت در حدود نصف قیمت تمام شده برق را از مصرف‌کننده می‌گیرد . مصرف برق در هفت ماه از سال (از آوریل تا اکتبر) به علت استفاده از وسائل تهویه و خنک‌کننده دوبرابر

می‌شود . در تولید الکتریسیته ، از گاز طبیعی و نفت استفاده می‌گردد .

توضیح آنکه کمبود آبیکی از مشکلات اساسی در امر کشاورزی و شرب مردم است . مقدار آبی که از چاههای معدود قطر بدست می‌آید تکافوی رفع احتیاجات آشامیدنی و مصارف کشاورزی و صنعتی قطر را نمی‌کند و از این رو آب شور دریا پس از تقطیر و نم‌زدائی در دستگاهها و تاسیسات ویژه ، به آب شیرین و آشامیدنی تبدیل می‌شود و قسمت اعظم آب مصرفی از همین طریق بدست می‌آید .

خدمات :
ههههههههههه

با توجه به توسعه اقتصادی قطر ، بویژه با افزایش سریع جمعیت که تا سال ۲۰۰۰ پیش بینی می‌شود به ۵۰۰ هزار نفر برسد اجرای طرحهایی مانند ایجاد هتل ، بیمارستان عمومی ، فرودگاه ، دانشگاه ، کارخانه برق و تاسیسات شیرین کردن آب دریا مورد توجه است . در ضمن ، دولت قطر بخش خصوصی را به سرمایه‌گذاری در رشته خدمات تشویق می‌نماید .